

Socialdepartementet
103 33 Stockholm

Stockholm den 30 juni 2016

Diarienummer S2016/01610/FS

Remissyttrande över ”En översyn av tobakslagen – Nya steg mot ett minskat tobaksbruk” (SOU 2016:14) samt promemorian ”Genomförande av tobaksprodukt-direktivets bestämmelser om e-cigarett”.

Cancerfonden har tagit del av ovannämnda slutbetänkande och promemoria och vill härmed lämna följande synpunkter.

Sammanfattning

Cancerfonden välkomnar slutbetänkandet av Tobaksdirektivsutredningen och promemorian om e-cigarett. Vi välkomnar även en implementering av förslagen som vi anser vara viktiga åtgärder för minskade skador till följd av tobaksbruk och färre antal cancerfall.

Vi tillstyrker Tobaksdirektivsutredningens förslag om fler rökfria miljöer. Vi tillstyrker även förslaget om ett förbud att förvara tobaksvaror synliga för kunder och även utredningens förslag att förbjuda märkningar med hänvisning till smak, doft eller tillsatser på snusförpackningar eller själva varan. Vi tillstyrker en skärpt reglering av tobakstillsynen samt tillståndskrav för detaljhandeln. Vi tillstyrker även de föreslagna regleringarna av e-cigarett men anser att regleringen bör omfatta e-cigarett både med och utan nikotin. Däremot anser vi, i motsats till utredningen, att ett införande av neutrala tobaksförpackningar är möjlig och bör införas.

Bakgrund

Utredningens föreslagna regleringar är dokumenterat effektiva och fokuserar på att färre unga människor ska börja använda tobaksprodukter. De skapar också miljöer som stödjer de som vill sluta.

Rökning är den enskilt största påverkbara orsaken till dödsfall i cancer. Tobaksbruk är den vanligaste orsaken till för tidig död i EU och orsakar nära 700 000 dödsfall varje år. I Sverige insjuknar cirka 6 800 personer i cancersjukdomar som är relaterade till rökning varje år och cirka 5 200 cancerdödsfall sker årligen på grund av rökning. I takt med att färre röker har insjuknandet och dödsfallen till följd av rökning minskat, men fortfarande börjar runt 16 000 ungdomar i Sverige att röka varje år. 70 procent av rökarna börjar röka innan de fyllt 18 år och 94 procent innan de fyllt 25 år. 90 procent av alla fall av lungcancer är rökrelaterade och lungcancer är den cancerform som flest avlider av. Rökning är associerad med cancer i lunga, luftrör, struphuvud, svalg, munhåla, matstrupe, magsäck, bukspottskörtel, njure, urinvägar och livmoderhals. Nya rön visar också på kopplingar mellan rökning och risk för tarmcancer.

Cancerfonden tillstyrker beprövade och vetenskapligt belagda åtgärder som begränsar tobaksindustrins möjligheter att marknadsföra sig mot, och rekrytera, nya tobaksanvändare bland barn och unga vuxna. Detta är av största vikt för att skydda framtida generationer mot tobakens allvarliga hälsokonsekvenser. Utredningens föreslagna åtgärder är effektiva och viktiga steg för att nå det av regeringen uppsatta målet om ett rökfritt Sverige år 2025.

Fler rökfria miljöer

Cancerfonden tillstyrker ett utökat rökförbud som inkluderar uteserveringar, entréer, lekplatser och utrymmen som allmänheten har tillträde till, områden utomhus som är avsedda att användas av den som reser med färdmedel i inrikes kollektivtrafik samt inhägnade platser avsedda för idrottsutövning.

Passiv rökning utgör en allvarlig folkhälsorisk och orsakar årligen cirka 5-10 lungcancerfall och 400 fall av hjärt-kärlsjukdom. Exponering av tobaksrök kan vara lika hälsofarlig utomhus som inomhus. I dag exponeras fortfarande många ofrivilligt. Fler rökfria miljöer är viktigt för att stärka folkhälsan, inte minst för att skydda barn och andra känsliga personer. Ett utökat rökförbud skulle även underlätta för de rökare som vill sluta samt minska den sociala acceptansen för rökning. Cancerfonden välkomnar förslaget om fler rökfria miljöer och att örtprodukter, e-cigarettor och andra njutningsmedel som till användningssättet motsvarar rökning, även omfattas av regleringen. Cancerfonden anser dock att förslaget bör utvidgas till att även omfatta alla områden runt sjukhus och vårdcentraler med hänsyn till barn och andra känsliga personer.

Cancerfonden vill även uppmärksamma regeringen på att det finns ett starkt folkligt stöd för fler rökfria miljöer utomhus. I en undersökning, framtagen av Demoskop på uppdrag av Cancerfonden, uppgav tre av fyra tillfrågade att de var för ett förbud mot rökning vid entréer, på idrottsarenor, lekplatser, badstränder och väntplatser vid kollektivtrafiken. Två av tre var positiva till ett rökförbud på uteserveringar.

Exponeringsförbud

Cancerfonden tillstyrker utredningens förslag om ett exponeringsförbud – ett förbud mot att förvara tobaksvaror och deras förpackningar synliga för kunder på försäljningsställen. Vi tillstyrker även förslaget om ett förbud mot övriga kommersiella meddelanden kopplade till tobaksvaror på försäljningsställen som marknadsför dessa varor.

Exponeringsförbud är en beprövad tobaksförebyggande insats och det finns en rad studier som visar att åtgärden har effekt. Flera länder har beslutat att införa eller har redan infört regleringen. Dit hör Australien, Kanada, Island, Irland, Kosovo, Kroatien, Norge, Nya Zeeland, Finland, Frankrike, Ryssland, Storbritannien och Thailand.

Forskning visar att exponering av tobaksförpackningar har stor betydelse både för hur mycket olika människor röker och för hur attraktiv tobaken upplevs av ungdomar. Det är även vetenskapligt belagt att exponeringen påverkar ungas attityder till, och uppfattning om, rökning. Genom att införa ett exponeringsförbud kan barn och ungas ofrivilliga tobaksexponering begränsas. Det skulle få färre att börja använda tobak och det underlättar också för dem som vill sluta.

Cancerfonden vill dock framhäva att det är av stor vikt att alla tobaks- och tobaksliknande produkter omfattas av exponeringsförbudet. Annars riskerar marknadsföringen av de oreglerade produkterna att slå hål på lagstiftningen, med följd att barn och unga fortsatt ofrivilligt exponeras för marknadsföring av tobak. Cancerfonden välkomnar därför ett införande av ett exponeringsförbud för alla tobaks- och tobaksliknande produkter.

Neutrala tobaksförpackningar

Cancerfonden tillstyrker utredningens slutsats om att neutrala tobaksförpackningar är en effektiv tobaksförebyggande insats som ligger i linje med Sveriges tobakspolitiska och folkhälsopolitiska mål. Cancerfonden tillstyrker även utredningens syn på att ett införande av neutrala paket är förenligt med Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna, varumärkesrätten, mönsterrätten, WTO-rätten och EU-rätten. Cancerfonden anser dock, i motsats till utredningen, att ett införande av neutrala tobaksförpackningar är möjlig och bör införas.

Neutrala paket är en beprövad tobaksförebyggande insats. Tre länder har redan infört regleringen – Australien 2012 samt Storbritannien och Frankrike den 20 maj i år. Norge, Irland och Nya Zeeland har beslutat om att införa regleringen och det pågår även diskussioner i bland annat Finland, Belgien, Sydafrika och Singapore.

Forskning visar tydligt att neutrala tobaksförpackningar minskar attraktionskraften och ökar effekterna av hälsovarningarna, samt leder till att färre börjar röka och fler blir intresserade av att sluta. Argument för sjunkande priser, ökad illegal handel och ökad belastning på handeln har framförts av tobaksindustrin. Erfarenheter från Australien, tre år efter införandet, visar dock att inget av scenariorna inträffat. En illegal handel bör bemötas med en effektivare lagstiftning, inte färre initiativ för en förbättrad folkhälsa.

Cancerfonden vill betona att utredningens tolkning av tryckfrihetsförordningen inte står oemotsagd. Det finns andra tolkningar av lagen som innebär att man inte anser att tryckfrihetsförordningen är ett hinder för att införa neutrala tobaksförpackningar. Argument för denna tolkning är bland annat att det i tryckfrihetslagen 1 kap 9§ redan finns ett undantag för reklam på tobaksvaror – ”*Utan hinder av denna förordning gäller vad i lag är stadgat om förbud mot kommersiell annons i den mån annonsen används vid marknadsföring av alkoholhaltiga drycker eller tobaksvaror*”.

Förpackningarna utgör i dag en av de viktigaste marknadsföringskanalerna för tobaksindustrin och bör därför ses som en kommersiell annons och marknadsföringsyta. Undantaget borde därför kunna gälla för hela tobaksförpackningen och inte bara en begränsad yta. Uttalande från lagrådet 2001 i frågan om ändring av tobakslagen, ger även stöd för att kommersiell marknadsföring genom förpackningar kan begränsas genom vanlig lag utan hinder av yttrandefrihetslagarna (Reg prop 2001/02:162).

Medieprofessorn och f.d. justitieombudsmannen Hans Gunnar Axberger konstaterar i en kommentar till yttrandefrihetsgrundlagarna att utpräglad kommersiell reklam inte åtnjuter yttrandefrihetsgrundlagarnas skydd. Ett budskap som är av reklamkaraktär och som har ett kommersiellt syfte kan därför bedömas enligt vanlig lag utan hinder av vad som sägs i yttrandefrihetsgrundlagarna. Eftersom tobaksförpackningar i dag är en utpräglad marknadsföringskanal med reklambudskap bör denna tolkning gälla. Även om förpackningarna anses vara en ”tryckt skrift” kan det inte vara rimligt att en kommersiell annons åtnjuter yttrandefrihetslagarnas skydd.

Det finns även tolkningar som menar att tryckfrihetsförordningen är tydlig gällande definitionen av tryckta skrifter – tobaksförpackningar är inte till för ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning, så som avses, utan endast för att främja näringsidkares kommersiella intressen. Förpackningarna bör därför inte åtnjuta skyddet av tryckfrihetsordningen.

Det kan inte vara rimligt att rättigheten att marknadsföra en produkt som leder till 12 000 dödsfall årligen, varav 5 200 i cancer, ska stå över skyddet för folkhälsan. Neutrala tobaksförpackningar är en effektiv åtgärd som är proportionerlig i förhållande till inskränkningen.

Cancerfonden anser utifrån ovan nämnda argument att det är angeläget att regeringen går vidare i frågan och föreslår ett införande av neutrala tobaksförpackningar.

En ändamålsenlig reglering av snus

Cancerfonden tillstyrker utredningens förslag om att snus och tuggtobak inte längre ska jämföras med livsmedel i livsmedelslagen. Vi tillstyrker även förslaget om en reglering av ett minimiantal portioner per förpackning och förbud mot märkningar på förpackningar och snus med hänvisningar till smak, doft eller tillsatser.

Snus medför förhöjd risk för cancer, däribland cancer i bukspottskörteln. Snus är starkt beroendeframkallande och det saknas vetenskapliga belägg för att snus skulle vara ett fungerande rökavvänjningsmedel. Att, som utredningen föreslår, snus och tuggtobak inte längre ska vara klassade som livsmedel under livsmedelslagen är därför välkommet.

Antalet snusprodukter med smaktillsatser har mellan år 2000 och 2013 mer än fyrdubblats, från ett 20-tal till omkring 90 produkter. Dessa smaktillsatser används framför allt för att locka nya konsumenterna som barn och unga vuxna. För att minska möjligheten till nyrekrytering bland barn och unga vuxna är regleringen att förbjuda hänvisningar till smak, doft eller tillsatser på förpackning och produkter av stor vikt.

Regleringen av snus bör även i möjligaste mån harmoniseras med lagstiftningen för cigaretter, speciellt när det gäller marknadsföringen. Annars riskerar vi att barn och unga även i fortsättningen leds in i ett nikotinberoende. Utöver det vill Cancerfonden betona att detta bör ses som ett första steg, och att smaktillsatserna fortsatt bör ses över och begränsas.

2010 beslutade parterna som ratificerat WHO:s tobakskonvention att införa riktlinjer som rekommenderar förbud eller striktare regler för smaktillsatser i all slags tobak, inklusive snus. Sverige har ratificerat konventionen och bör därför följa riktlinjerna.

E-cigarett

Cancerfonden tillstyrker utredningens föreslagna regleringar av e-cigarett och understryker vikten av att det snarast träder i kraft. Cancerfonden anser att regleringen bör omfatta e-cigarett både med och utan nikotin. Regleringen bör även, i möjligaste mån, harmoniseras med tobakslagstiftningen.

Studier visar att röken från e-cigarett i varierande grad innehåller cancerogena ämnen och det saknas i dag forskning på de långsiktiga hälsoeffekterna. Det saknas även vetenskapliga belägg för

att e-cigarett skulle vara ett fungerande rökavvänjningsmedel. Efter Högsta förvaltningsdomstolens dom i februari 2016 är e-cigarett helt oreglerade. En e-cigarettmarknad som är helt oreglerad ökar risken för att barn och unga lockas in i ett nikotinberoende. Därför är det av stor vikt att regleringen snarast träder i kraft.

Cancerfonden ställer sig frågande till att regleringen av e-cigarett inte omfattar e-cigarett utan nikotin. Om inte hela marknaden omfattas av regleringen är risken att de nikotinfria produkterna blir en inkörsport till e-cigarett med nikotin och tobaksrökning.

Cancerfonden saknar förslag på en striktare marknadsföringsreglering som harmoniserar med de i utredningen föreslagna ändringarna i tobakslagen. Smaktillsatser bör regleras och exponeringsförbudet bör omfatta även e-cigarett. Cancerfonden saknar även förslag på en reglering som begränsar möjligheten att marknadsföra e-cigarettvarumärken med hjälp av tillbehör och accessoarer.

Tillstånd och tillsyn

Cancerfonden tillstyrker utredningens förslag om tillståndsplikt för detaljhandel med tobaksvaror samt ett tydliggörande av tillsynsansvaret.

Tillgänglighet är en viktig faktor för att minska antalet unga som röker. Därför är det av stor vikt att tillsynen sker på ett effektivt sätt samt att de försäljningsställen som säljer tobak följer lagen. En ansvarsfull detaljhandel har även att vinna på att marknaden regleras tydligare.

Slutligen vill Cancerfonden understryka att det är av stor vikt att de av utredningen föreslagna regleringarna snarast införs, för att vi ska nå det av regeringen uppsatta målet om ett Rökfritt Sverige år 2025.

För Cancerfonden

Sara Brodahl
Tf. Generalsekreterare

Gazal Casselborg
Chef Intressepolitik